

Jan HENDRIX

MATRIMONII FORMA EXTRAORDINARIA (1116. KÁNON) – A HÁZASSÁG RENDKÍVÜLI FORMÁJA

Forrás: Periodica 1995

I. A RENDKÍVÜLI FORMA ÉS A POLGÁRI HÁZASSÁG; II. A HÁZASSÁGKÖTÉSI JOG ÉS A KÁNONI FORMA MEGTARTÁSÁNAK KÖTELEZETTSÉGE; III. MELYEK A RENDKÍVÜLI FORMA HASZNÁLATÁNAK ÉRVÉNYSÉGHEZ KÖTÖTT KELLÉKEI?: 1. Súlyos nehézség; 2. Tanúk jelenléte; 3. A beleegyezés; 4. Halálveszély esetén; 5. Halálveszély esetén kívül; IV. MI SZÜKSÉGES A RENDKÍVÜLI FORMA MEGENGEDETTSÉGÉHEZ?; V. NÉHÁNY GYAKORLATI KÖVETKEZTETÉS

Az utóbbi időben kevesebb tanulmány született a házasság rendkívüli formájáról. Néhány szerző úgy vélekedik, hogy ez a házasságkötési forma elveszítette a jelentőségét, minthogy a megyéspüspök, a Szentszéktől a püspöki konferencia előzetes támogatása után nyert engedély birtokában, laikusokat is megbízhat házassági közreműködőnek ott, ahol nincs se pap, se diakónus (1112. 1. §). Továbbá az egyes helységek közötti távolságok ma már gyakran nem jelentenek súlyos nehézséget, minthogy gépkocsival mindenhol könnyen eljut a házassági közreműködő.

Mindezek ellenére a rendkívüli forma nem veszítette el jelentőségét, mint-hogy sok katolikus különböző okoktól vezetve, nem köt egyházi házasságot.

Manapság növekszik azok száma, akik szabadon együtt élnek, vagy csak polgári házasságot kötöttek. Ezenkívül: azok a katolikus felek, akik csak polgári hatóság előtt nyilvánították ki házassági beleegyezésüket, könnyen elnyerhetik az új házasságkötéshez szükséges engedélyt.

Vannak olyanok is, akik azért nem kötnek egyházi házasságot, hogy bizonyos kellemetlenségeket elkerüljenek. Ezek között vannak pl. azok, akik azért nem kötnek egyházi házasságot, mivelhogy néhány ország hatósága ezt csak akkor engedélyezi, ha ezt megelőzően polgári házasságot kötöttek már, amit viszont nem akarnak, mert ennek következtében elveszítenék a nyugdíjukat, vagy más jövedelmüket. Ez esetben a világi törvény az egyházi házassági közreműködőt súlyos büntetéssel fenyegeti. A szerzők egyetértenek abban, hogy bizonyos körülmények között a polgári házasságkötés megfelel az 1116. kánonban rögzített rendkívüli forma követelményeinek. Bizonyos esetekben a polgári házasságkötést tekinthetjük úgy, mint a rendkívüli formában megkötött valódi házasságot. Milyen feltételekkel szabad a feleknek a rendkívüli formában megkötni a házasságukat?

I. A RENDKÍVÜLI FORMA ÉS A POLGÁRI HÁZASSÁG

A kánoni formára kötelezettek polgári házassága semmis. Nem egyszerűen a forma hiánya miatt érvénytelen a Kódexben a polgári házasság. Ez nyilvánvaló a

pápai bizottság 1984-ben adott válaszából¹. A Kódex a polgári házasságot csakis úgy tekinti, mint olyan jogi tény, melyből (tisztán) polgári hatások erednek (1686. kán.), és amelyből negatív kánoni hatások származhatnak, mint a szabálytalanság (1041. 3.p.) vagy az önmagától beálló felfüggesztés büntetése (1394. 1. §).² Vannak akik úgy vélekednek, hogy a kánoni formára kötelezettek polgári házassága nem létező (inexistens).³ Ezt a véleményt megerősíti valamilyen az idézett válasz is, mely szerint nem szükséges az okirati eljárás abban az esetben, ha nyilvánvaló, hogy a felek nem tartották meg a kánoni formát. Ellenben vélelmezzük, hogy valódi házassági beleegyezés áll fenn, jóllehet a házasság érvénytelen volt a formahiány miatt (1107. kán.), és a házasság érvényesíthető a beleegyezés megújítása nélkül (1163. 1. §). A polgári hatóság előtt kötött házasság gyökerében orvosolható (1163. 1. § vö. 1100.; 1107.; CIC 1917 1139., 1. §). A polgári házasságkötés néha olyan hivatalos forma, mely szerint olyanok kötik meg házasságukat, akik a kánoni formára kötelezettek, de felmentést kaptak alóla (1127. 2. §). Sőt, bizonyos körülmények között, érvényes a krisztushívők közti polgári házasságkötés, úgy mint a rendkívüli formában kötött házasság. Elégséges, ha a dolog úgy áll, hogy a rendkívüli forma szerint a házassulandók megköthetik házasságukat. Az Egyház tehát lelkipásztori és közigazgatási tevékenysége során a polgári házasságkötésben is találhat olyan természetes elemeket, melyek elégségesek bizonyos esetekben.

II. János Pál pápa a *Familiaris Consortio* kezdetű apostoli buzdításában azon katolikusokról, akik csak polgárilag kötöttek házasságot, a következőket írta: „Az ilyenek nem azonosíthatók minden további nélkül azokkal, akik a kötelék nélküli szabad szerelemben élnek, mert legalább bizonyos mértékben vállalnak egy adott és valamennyire stabil életformát, ámbár gyakran fenntartják maguknak a válás lehetőségét. Amikor a házastársak azt akarják, hogy az állam nyilvánosan ismerje el e köteleket, késznek mutatkoznak arra, hogy az előnyökkel együtt a kötelezettségeket is vállalják”.⁴

Ezért azoknak a polgári házassága, akik a kánoni formára kötelezettek, inkább nevezhető jogilag hatástalannak (inefficax)⁵, semmint nem létezőnek. A nem létező házasság kifejezés nem tűnik szerencsésnek.

¹ PONT. COMMISSIO CIC AUTHENTICE INTERPRETANDO, Responsa 11 iulii 1984, in AAS 76 (1984) 747: „Vajon azoknak a személyeknek a szabad állapota bizonyításához, akik jóllehet a kánoni formára kötelezettek, polgári házasságot kíséreltek meg, vagy nem katolikus közreműködő előtt kötötték meg azt, szükséges-e az 1686. kánon által előírt okirati eljárás, vagy elégséges az 1066-1067. kánonok szerinti házasság előtti vizsgálat (jegyesvizsgálat). A válasz nemleges a kérdés első, igenlő a kérdés második felére”.

² Lásd K. BOCCAFOLA, *Gli impedimenti relativi ai vincoli etico-giuridici tra le persone: affinitas, consanguinitas, publica honestas, cognatio legalis*, in AA.VV., *Gli impedimenti al matrimonio canonico* (Città del Vaticano 1989) 203-217, különösen a 213-215 old.

³ Az ezzel kapcsolatos véleményeket lásd FUNGHINI egyik kommentárjában, 1988 június 30, in *Monitor Ecclesiasticus* 114 (1989) 309-319 (ennek az ítéletnek az összefoglalóját lásd in F. DELLA ROCCA, *Diritto matrimoniale canonico*, harmadik, átdolgozott kötet (Padova 1992) 132. szám).

⁴ AAS 74 (1982) 183.

⁵ C. FUNGHINI, az idézett ítélet, in F. DELLA ROCCA, *Diritto matrimoniale canonico* (vö. 3. p.), 303.

Sokan vannak, amint írtuk, akik különböző okok miatt csak polgári házasságot kötnek. A paphiány növekszik, és sok krisztushívó szórványban él. Ez ok miatt gyakran felmerül a kérdés, hogy vajon a polgári házassággkötés érvényesnek mondható-e, s vajon megvalósulnak-e azok a feltételek, melyeket az 1116. kánon a rendkívüli formában történő házassággkötéshez előír, vagy nem. A rendkívüli formában történő házassággkötés csak tanúk előtt történik, nem követelmény, hogy jelen legyen a közreműködő, vagy klerikus. A dolgok ilyenén állása esetén tekintetbe kell vennünk azokat a kritériumokat, melyek szerint ez a rendkívüli forma alkalmazható.

II. A HÁZASSÁGGKÖTÉSI JOG ÉS A KÁNONI FORMA MEGTARTÁSÁNAK KÖTELEZETTSÉGE

A házassággkötés a kánoni forma szerint a helyi Ordinárius, vagy a plébános, vagy valamelyikük által megbízott pap, illetve diakónus előtt történik, akik közreműködnek, továbbá két tanú előtt (1108. 1 §), amelyet a szerzők rendes formának neveznek.

A házassággkötésnek a kánoni törvény által előírt formája tisztán egyházi törvény. Az isteni jog szerint, ahhoz hogy egy házasság érvényes legyen, azon feltételek teljesedése szükséges, melyeket az 1057 kánon jelöl: jogképes feleknek valódi házassági beleegyezést kell adniuk.

A házassággkötő fél jogképes legyen arra az akarati cselekedetre, mellyel a házasság létesül, ne kösse isteni jogú akadály és a házasság terheinek vállalására képes legyen. Olyan beleegyezést adjon, mely a házasság lényegére irányul és nem zárja ki a házasság lényegi tulajdonságait, s amely beleegyezést (a fél helyett) senki sem pótolhatja.

A természetjog alapján mindenki köthet házasságot, aki képes a házassággkötésre, és erről a jogról szabadon le nem mondott, pl. úgy, hogy tisztasági fogadalommal magát Istennek szentelte. Ezen oknál fogva a helyi Ordinárius azon felhatalmazása, mellyel súlyos ok fennállása esetén megakadályozhatja valamely házasság megkötését, csak bizonyos időre szól, ameddig a súlyos ok fennáll (1077. 1. §). A természetjog kötelező ereje erősebb, mint a tisztán egyházi jogé. Bizonyos feltételek között ezért a rendes kánoni forma megtartásának kötelezettsége felfüggesztődik.

Hogy a házassággkötés természetjoga biztosan érvényesüljön, néha a rendes, vagy lényegi forma megtartásának kötelezettsége felfüggesztődik, úgy, hogy elégséges vagy a rendkívüli forma, vagy semmiféle formára nincs szükség.

III. MELYEK A RENDKÍVÜLI FORMA HASZNÁLATÁNAK ÉRVÉNYESSÉGHEZ KÖTÖTT KELLÉKEI?

Az 1116. 1. §-ban olvassuk:

„Ha nem lehet jelen, vagy nem közelíthető meg súlyos nehézség nélkül a jog szerint illetékes közreműködő, akkor a valódi házasságot kötni szándékozik

érvényesen és megengedetten megköthetik házasságukat, csupán tanúk jelenlétében:

- halálveszély esetén;
- halálveszély nélkül is, ha ésszerűen előrelátható, hogy a körülmények egy hónapon belül nem változnak”.

A 2 §-ban a megengedettség feltételeként még azt olvassuk, hogy papot, vagy diakónust hívjanak, ha ez lehetséges: „Mindkét esetben, ha van más pap vagy diakónus, aki jelen tud lenni, el kell hívni, és a tanúkkal együtt a házasság megkötésekor jelen kell lennie, bár csupán tanúk jelenlétében kötött házasság is érvényes”.⁶

Az 1116. kánon nem változtatja meg a régi Kódex 1098. kánonjának az értelmét, mely ugyanezt a témát tárgyalja.⁷

1. Súlyos nehézség

Az 1116 kánonban olyan körülménnyel találkozunk, melyben nem lehet jelen, vagy nem közelíthető meg súlyos nehézség nélkül a közreműködő, sem a plébános, sem pedig a megfelelően megbízott klerikus vagy laikus, és ez a súlyos nehézség fenyegeti mind a plébánost, vagy az Ordináriust, vagy a megbízott papot, mind pedig a házasságot kötő felek valamelyikét.⁸ Ez a nehézség objektív nehézség. Az ilyen nehézség súlyossága lehet abszolút, vagyis ami minden személy vonatkozásában fennáll, vagy lehet relatív, vagyis a felek valamelyikének, vagy a közreműködőnek jelent nehézséget, pl. betegség, távolság, szegénység, üldöztetés, stb. szempontjából.⁹ A szerzők azt is hozzátesszik, hogy ez a súlyos nehézség érintheti akár valamelyik harmadik személyt, akár a közjót és vonatkozhat az életre, az egészségre, a szabadságra, a jó hírnévre, anyagi javak birtoklására.¹⁰ Súlyosnak minősül a nehézség akkor, amikor a világi hatóság megtiltja, esetleg büntetés terhe alatt, az egyházi esküvőt abban az esetben, ha ezt megelőzően nem történik meg az un. polgári házasságkötés, vagy abban az esetben, ha a világi hatóság teljes mértékben visszautasítja az egyházi házasságkötést, pl. azon okmányok hiánya miatt, melyet a világi törvény ilyen esetben megkövetel.¹¹ A relatív nehézség is elégséges ahhoz, hogy a rendkívüli formával

⁶ Vö. CCEO, 832. kánon

⁷ „úgy tetszett, hogy az 1098. kánon, ami annak lényegét illeti, érintetlenül maradjon” (Communicationes 3, 1971, 80).

⁸ PONT.COMMISSIO CIC AUTHENTICE INTERPRETANDO, Responsum 3 maii 1945, in AAS 37 (1945) 149; A hatályos Kódex kihirdetése előtt adott válaszok megtartják interpretatív értéküket, 6. k. 2. §; vö. Communicationes 10 (1978) 94; 15 (1983) 237.

⁹ C. MASALA, 1982 dec 14, in APOSTOLICUM ROTAE ROMANAE TRIBUNAL, Decisiones seu sententiae 74 (1972) Libreria Editrice Vaticana, 1987 (= DSRR) 628.

¹⁰ P. FELICI, *De forma matrimonii extraordinaria*, in P. PALAZZINI (ed.), *Causas conscientiae*, vol. I De matrimonio (Roma, 1961[2]), 133-136, itt: 134; V. HEYLEN, *Tractatus de matrimonio*, Mechlina 1945 (9), 270; P. GASPARRI, *Tractatus canonicus de matrimonio*, vol. II (Città del Vaticano, 1932), 1008. sz. 137-138; vö. A. SZENTIRMAI, *De applicatione can. 1098 in peculiaribus quibusdam adiunctis*, in *Periodica* 52 (1963) 164-174, kifejezetten 166-169.

¹¹ SC. DE SACRAMENTIS, Responsum 1935 ápr. 24, in *Enchiridion canonicum* (Roma 1963),

élhessünk. Ha pedig nem áll fenn a súlyos nehézség, ebben az esetben a rendkívüli formában kötött házasság semmis, s nem elégséges a szubjektív vélemény, a tudatlanság vagy hamis megítélés, de még a legyőzhetetlen és menthető tévedés sem (ti. a házasság érvényét illetően).¹² A rendkívüli formában történő házasságkötés azonban érvényes, ha a közreműködő nem lehet jelen, vagy nem közelíthető meg súlyos nehézség nélkül, jöllehet az illető helyen fizikailag (materialiter) jelen van;¹³ ám akkor nem érvényes, ha a saját plébános távolléte alatt a felek könnyen meg tudnak közelíteni más plébánost. A felek ugyanakkor nincsenek arra kötelezve, hogy költséges és veszélyes útra keljenek (a megköendő házasság végett).¹⁴ Érvényes a rendkívüli formában megkötött házasság abban az esetben is, ha az illetékes közreműködő vétkesen elhanyagolta a házasságkötés helyére alkalmas időben történő eljutás alkalmát (lehetőségét).¹⁵

Ezzel a (rendkívüli) formával élnek abban az esetben, amikor a világi törvények szerint a házasságot nem lehet megkötni, és ezek a törvények az Egyház szolgálattelvőit súlyos büntetések kilátásba helyezésével riasztják el a közreműködéstől.¹⁶ Tilos az egyházi házasságkötés a világi házasságkötés előtt mind a marxista országokban, mind pedig más országokban, mint Belgiumban, Franciaországban,¹⁷ Németországban, Hollandiában, Svájcban, Argentínában, Salvadorban, Uruguayban és Venezuelában, mint P. Ciprotti írta. Németországban hatályon kívül helyezték a törvény megtartását sürgető büntető szankciót, amint utal rá a fentebb említett szerző.¹⁸

291-292.

¹² Vö. c. MASALA, idézett fitélet (vö. 9. l.áb.), 628-629.

¹³ PONT. COMMISSIO CIC AUTHENTICE INTERPRETANDO, Responsum, 1931. július 25, in AAS 23 (1931) 388.

¹⁴ C. SARTORI-B. BELLUCCO, *Enchiridion canonicum* (vö. 11 l.áb.), 290. J. BÁNK, *Connubia canonica* (Roma 1959), 483 a l.ábjegyzetben: „Kötelesek azonban a közeli plébánoshoz menni, amennyiben ez nem képez súlyos nehézséget (10-15 km)”; R. BIDAGOR, *De forma extraordinaria celebrationis matrimonii in casus singulares*, in *Monitor Ecclesiasticus* 80 (1955) 449-472; itt 471: „bizonyos rövid távolság (10 vagy 15 km) nem képeznek olyan távolságot, amelynek megtétele súlyos nehézséget okozna”.

¹⁵ HEYEN, *Tractatus* (vö.10. l.áb.), 270.

¹⁶ Vö. A Pápai Törvénymagyarázó Bizottság 1098-as kánonjához (CIC17) fűzött válaszainak sorozatát; 1925. november. 10; 1928. március 10; 1931. július 25; 1933. április 12; 1935. április 24; 1945. május 3; IN C. SARTORI, B. BELLUCCO, *Enchiridion canonicum* (vö. 11. l.áb.) 289-292.

¹⁷ „Le bénéfice de ces diverses interprétations [Pont. Comm. Interpretationis CIC] peut être invoqué en France ou la du 8 avr. 1802, art. 54 dispose que le mariage civil doit être célébré le premier, et où les art. 1999 et 200 du Code pénal punissent le ministre du culte qui n'aura pas respecté l'obligation de cette antériorité. Lors donc que des époux se heurtent à l'impossibilité de célébrer leur mariage devant l'officier de l'état civil, alors que la loi ecclésiastique les admet à contracter, ils peuvent se marier simplement devant deux témoins, en la forme prévue par le can. 1098, pour éviter toute poursuite contre le ministre du culte ” (R. NAZ, *Mariage en droit occidental*, in IDEM. (ed.) Dictionnaire de droit canonique, vol. VI, Paris 1957, col. 772).

¹⁸ P. CIPROTTI, *Il matrimonio religioso nelle legislazioni civili?* in *Monitor Ecclesiasticus* 105 (1980) 85- 101, különösen 88-90.

A Hitterjesztési Szent Kongregáció már az 1917-ben kihirdetett Kódex előtt adott választ ebben a kérdésben. 1785-ben ez a Kongregáció azt válaszolta, hogy a házasságot csupán csak tanúk előtt is érvényesen és megengedetten lehet megkötni a valóban szegények között, akik a világi törvény szerint a polgárilag 50 forint lefizetése ellenében köthetnének házasságot, és ha ugyanez a törvény 500 forint büntetéssel sújtaná azt a plébánost, aki közreműködne a fenti házasságkötésnél.¹⁹

Más körülmények között kötötte meg házasságát a rendkívüli formában bizonyos krisztushívő, aki korábban érvénytelenül kötött polgárilag házasságot és nem tudta elnyerni a válási vagy semmisségi határozatot. Minthogy a világi törvény számára új házasságkötést nem engedélyezett, így a rendkívüli (kánoni) formával élt.²⁰

Néhány egyházmegyében a részleges jog tiltja a házasságkötést azon krisztushívők számára, akik nem vettek részt a négy hónapos házassági előkészítő (tanfolyamon) és a szolgálattevőknek sem engedélyezi, hogy ilyen esetben közreműködjenek a házasságkötésnél. Ez a törvény érvénytelen. A helyi Ordinárius csak különleges esetben és súlyos ok fennállásakor (és amíg az fennáll) tilthatja meg a házasságkötést (1077. 1. §). A szerzők úgy vélekednek, hogy azon felek, akiknek ez az előkészületi idő valóban súlyos nehézséget jelent, megköthetik a házasságukat a rendkívüli forma szerint.²¹

Nem hiányoznak azok a kánonjogászok sem, akik úgy vélekednek, hogy az Ordináriusok örökre (pro semper) nem akadályozhatják meg a vegyes házasságot még akkor sem, ha a katolikus fél az előírt ígéreteket nem hajlandó megígérni; s ezt azzal indokolják, hogy a házassághoz való jog erősebb (inkább kötelez). Erre a véleményre egyrészt azt kell válaszolnunk, hogy a régi Kódex 1060. kánonjában előírtakat kell megfontolásunk tárgyává tenni: „ha a katolikus házastárs és a gyermek hittagadásának veszélye fennállna, a házasságot az isteni törvény is tiltaná”. Itt most utalnunk kell arra a kötelezettségre, mely szerint a katolikus félnek lehetőségéhez mérten katolikusnak kell kereszteltetnie és katolikus módon kell nevelnie minden gyermekét.²² Másrészt úgy tűnik, hogy annak az embernek, aki ámbár azt a házasságot választja, mely hite számára veszélyeket jelent, természetes jogait megtagadni mégsem lehet: „meg kell különböztetnünk a tévedést – mely mindig elvetendő – a tévedő embertől, aki akkor is megőrzi személyi méltóságát, (ha vallási fogalmai hamisak, vagy fogyatéko-

¹⁹ Amint megjegyzi P. GASPARRI, *Tractatus canonicus de matrimonio*, vol. II (Città del Vaticano 1932), 135-136.

²⁰ E. GARCÍA, *Cases and inquiries: extraordinary form of marriage*, in *Boletín Ecclesiástico de Filipinas* 63 (1987) 226-227 (idézve in *Canon Law Abstracts* 59 [1988/1] 56).

²¹ R. CREWSE, *The wait to get married*, in *Homiletic and Pastoral Review* 6 (1985), 61-64; J. FARRAHER, *Does canon law allow delaying weddings for some months?*, in *ibid.*, 10 (1985) 71 (e cikkek összefoglalása megtalálható in *Canon Law Abstracts* 55 (1986/1) 69 és 56 (1986/2) 59).

²² Vö. S. CONGR. SACRI OFFICII, *Responsum* 1949. december 22., in F. X. OCHOA, *Leges Ecclesiae*, vol. II (Roma, 1969, 2093 sz.) „mindig erős és sértetlen marad a természeti és a tételes törvény támasztotta súlyos kötelezettség, ti. az összes és minkét nemű gyermek katolikusnak keresztelése és katolikusnak nevelése”.

sak)...(GS 28)". „De nem is szabad akadályozni őt abban, hogy lelkiismerete szerint cselekedjék, különösen vallási téren nem (DH 3)". E dologgal kapcsolatban legalábbis sok esetben érvényes az a rendelkezés, mely szerint megszűnik a kánoni forma kötelezettsége azok számára, akik formális aktussal elhagyták az Egyházat (1117. kán.). A házassághoz való jogot nem szünteti meg az az Ordinárius, aki a vegyes házasság megkötését nem engedélyezi abban az esetben, amikor a felek nem tesznek ígéretet a törvény szabta kötelezettségekre; ez a jog a katolikus krisztushívők számára csak egy olyan korlátozás, mely az isteni jogot védelmezi. A katolikus felet (az előírás) csak kéri, hogy lehetőségei szerint tegyen eleget hitbéli kötelezettségének. Ezen oknál fogva nem látszik alkalmazhatónak a rendkívüli forma, kivéve ha a kánoni törvényben lefektetett feltételek adottak (1125. k.)

Nem fogadható el (az a vélemény sem), hogy érvényes lenne az a rendkívüli formában kötött házasság, melyet a gazdasági okok miatt kötöttek ebben a formában, kivéve ha a felek valóban súlyos károkat szenvednének, mivel valóban szegények. A Szentségi Kongregáció 1917-ben választ adott erre a kérdésre: „Vajon házasságkötéshez bocsáthatók-e azok az asszonyok, akiknek férjét a háborúban megölték, akik, hogy meg ne fosszák őket a kormány által folyósított nyugdíjtól, nem akarnak polgári házasságot kötni”. A válasz: „Nem kell eltérni a Szent Kongregáció gyakorlatától, ezért a nyugdíj elvesztése nem elégséges oka az olyan házasságkötés engedélyezésének, melyet nem kötnek meg polgári szerződés szerinti. Ha pedig egyéb körülmények állnának fenn, egyedi esetekben fel kell folyamodni (a Kongregációhoz)”.²³ A nyugdíj elvesztése nem okoz súlyos nehézséget, kivéve, ha egyéb is hozzájárul, pl. ha ennek elvesztése valóban igazságtalan lenne, vagy valakit egész megélhetésétől megfosztana.²⁴

Amennyiben nem állnak fenn azok a körülmények, melyek súlyos nehézséget okoznának, a rendkívüli forma alkalmazása, csak tanúk előtt, érvénytelen és meg nem engedett.²⁵

A szentségi fegyelem kongregációja azt ajánlotta, hogy az Ordináriusok kérésítsenek utasítást, melyben nyilatkoznak arról, hogy mely helyeken lehet érvényesen és megengedetten a rendkívüli forma szerint megkötni a házasságot „mind arra az esetre, hogy egyre súlyosabb a papok és diakónusok hiánya, mind

²³ Az 1917. július 2-ai megoldás, idézve in R. BIDAGOR, *De forma extraordinaria...* (vö. 14. lábj.), 471.

²⁴ Erről lásd: KL. LÜDICKE, *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici* (Essen, 1985 ss.), az 1116. kánon kommentárja a 6 pontban: „Generell nicht anerkannt wird in der Bundesrepublik iene Umgehung der konkordataren Vereinbarungen über die vorangehende Zivilehe in der Weise, dass die Ehe in der ausserordentliche Form des 1116. geschlossen würde, um den Verlust iener Rente oder eine Studienförderung aufgrund der Zivilheirat zu vermeiden (...). Die Begründung liegt für die Bundesrepublik Deutschland darin, dass in finanziellen Verlusten kein schwerer Nachteil für die Brautleute gesehen wird, da sie bei Verluste einer der beiden Renten nicht einkommenslos werden und der wirtschaftliche Nachteil durch Vereinbarung zwischen Kirche und Staat ausdrücklich nicht als Rechtfertigungsgrund für die kirchliche Eheschliessung ohne Zivilheirat anerkannt ist”.

²⁵ Ehhez az esethez lásd: P. GASPARI, *Tractatus canonicus de matrimonio* (vö. 10 lábj.), 141.

pedig arra, amikor egyre növekszik a nép azon csoportjainak száma, akik hosszabb ideig tartózkodnak távol a plébániai székhelytől és a plébános lakóhelyétől, valamint akkor, ha akadozik, vagy nehezebbek a közlekedési viszonyok”.²⁶

2. Tanúk jelenléte

Két tanú jelenléte a követelmény (1116. 1. §; vö. 1108. 1. §), hacsak nincs felmentés a forma alól. A Kódex a tanúk semmiféle különleges tulajdonságát nem követeli. Elégséges tehát, hogy valóban tanúk lehessenek, vagyis tudják azt, hogy házassági beleegyezés kinyilvánítása történt és erről tanúskodni tudjanak. Érvényesen végzi a tanú feladatát az, aki ámbár nem figyelmeztették arra, hogy milyen feladatot vállal, a beleegyezés kinyilvánításáról tanúskodik.²⁷ Ki vannak zárva (a tanúskodásból), amint ez a dolog természetéből nyilvánvaló, azok akik eszköket nem képesek használni.

Amikor a kommunisták már nem uralkodtak Kínában, a helyi Ordináriusok olyan, a forma alóli felmentési felhatalmazást kaptak azokra a valóban szükséghelyzetekre, amikor is az érvényes házasságkötéshez még tanúk jelenlétére sincs szükség.²⁸ Halálveszély esetén azok érvényesek, melyeket az alábbiakban elmondunk. Vegyes házasságok esetén, ha súlyos nehézségek állnának fenn, a katolikus fél helyi Ordináriusának joga van felmentést adni a kánoni forma alól, annak szem előtt tartásával, hogy a házasságkötés érvényességéhez valamilyen nyilvános forma szükséges (1127. 2. §).

1916. január 31-én a Szentségi kongregáció a következő kétségre adott választ: „Vajon és mi módon kell eljárni akkor, ha a világi törvény tiltja azt, hogy a hívek plébánosai a házasságkötésnél a polgári házasságkötés előtt közreműködhesse, amely házasságkötés azonban nem mindig köthető meg előzetesen”. A válasz a következő volt: „Fel kell folyamodni az egyes esetekben, kivéve a halálveszély esetét, amikor is minden pap felmentést adhat még a klandesztinitás akadályá alól is, megengedve azt, hogy ezen körülmények között a házasságot érvényesen és megengedetten megkössék csupán két tanú jelenlétében”.²⁹ A nevezett kongregáció 1916. március 31-én pedig azt írta, hogy egyedi esetekben nem kell felfolyamodni.³⁰ Emiatt néhány szerző azt tartotta, hogy a pap halálveszély esetét kivéve is adhat felmentést a forma alól, igen súlyos esetekben. Ami „inkább deklaráció lenne, mint valódi felmentés, hogy ti. az Egyház

²⁶ Ad Sanctam Sedem kezdő utasítás, házasságkötés csak tanúk előtt különleges esetekben, 1971. december 7., in *Enchiridion Vaticanum* 4 (Bologna, 1980), 1338-1344 sz., az idézett szöveg 1341 sz.

²⁷ S. ROTA ROMANA—C. SEBASTINELLI, 1917. február 17, in AAS 9 (1917), 504; V. HEYLEN, *Tractatus de matrimonio* (vö. 10. l.áb.), 244-245.

²⁸ A Zsinati Kongregáció válasza 1908-ban és a Hitterjesztési Kongregáció 1933-as válasza, lásd *Enchiridion canonicum* (vö. 11. l.áb.), 2291.

²⁹ Idézte P. GASPARRI, *Tractatus canonicus de matrimonio* (vö. 10. l.áb.), 140, 1015 sz.

³⁰ „Az Ordinárius ne méltóztassék felfolyamodni egyedi esetekben, amint azt ezen Kongregáció által 1916. január 31-én kiadott határozat előírja” (in AAS 8, 1916, 37).

által parancsolt forma törvényének megtartása nem kötelező morális lehetetlenség miatt”.³¹ Igen ritkán előforduló körülmények között érvényesen köthetnek a felek házasságot, mind tanúk jelenléte nélkül, mind pedig a forma alóli felmentés nélkül. Ezzel kapcsolatban P. Gasparri bíboros a következőt írta: „Ha a házasságkötéshez a jog által előírt lényegi forma, melyről ez idáig szó volt, nem tartható meg súlyos nehézség nélkül, megszűnik megtartási kötelezettsége; és megtartása nélkül is a házasság érvényes és megengedett, mivel ebben az esetben a lényegi forma (megtartásának kötelezettsége) a házassághoz való természetjoggal kerülne szembe, s ebben a konfliktusban nyilvánvaló, hogy a természetjognak kell érvényre jutnia (...) ... ha nem tartható meg súlyos nehézség nélkül, mivel mind az illetékes pap, mind más tanúk nem tudnak jelen lenni, megtartásának kötelezettsége teljességgel megszűnik”.³² Ez történe abban az esetben ha a házasulandóknak egyébként mindig, vagy igen hosszú ideig tartózkodniuk kellene a házasság megkötésétől, ez azonban igen ritkán fordul elő.³³ Miután a kommunisták helyreállították Kínában uralmukat, a Szent Officium kihirdette, hogy a krisztushívők számára nem kötelező a házasságkötés sem rendes, sem rendkívüli formája, továbbá nem kötik őket azok a tisztán egyházi akadályok sem, melyek alól az Egyház felmentést szokott adni. E határozat az értelmezés tekintetében deklaratív, azaz megvilágító jellegű, „amennyiben a tételes jog azon előírásaira vonatkozik, melyek a rendkívüli körülmények tekintetbevétele után nem tarthatók meg”. Azon esetekben, melyek során a tételes törvények nem tarthatók meg, a határozat elvi kijelentést tesz, mely szerint a tisztán egyházi törvények nem köteleznek nagy nehézségek esetén, és ezért a határozat más területeken is alkalmazható.³⁴ Szükség esetén tehát tanúk jelenléte sem szükséges és minden forma alól mentesül a (házasulandó) fél.

Azokban az esetekben is, melyek során a kánoni forma szerint nem lehet megkötni a házasságot, mert a felek egyikének előző házassága semmisségéről erkölcsi bizonyosság csak belső fórumon, nem pedig egyházi fórumon, szerezhető, néha alkalmazható ugyanez a mondás, mely szerint az egyházi törvény nem kötelez nagy nehézség esetén. A maga természete szerint (naturaliter) érvényes beleegyezés ez esetben elégséges és semmiféle forma sem szükséges. Ezekről az esetekről írt mons. M.F. Pompedda: „a valóságban efféle eset megtörténte oly ritka, hogy úgy tekinthető, mint ami gyakorlatilag sohasem fordul elő”.³⁵ Ha a korábbi házasság semmissége, vagy felbontása törvényesen és biztosan nem

³¹ C. PALESTRO, 1986. február 19., in DSRR 78 (1986) 106; vö.105.

³² P. GASPARRI, *Tractatus canonicus de matrimonio* (vö. 10 láb), 134, 998. sz.

³³ Vö. V. HEYLEN, *Tractatus de matrimonio* (vö 10. láb), 269 (idézi P. CHRETIEN, *Praelectiones de matrimonio* (Metis 1937[2]), 137.

³⁴ SC. S OFFICII, Responsum 1949. január 27. és 1949. december 22., in X.F. OCHOA, *Leges Ecclesiae* (vö. 22 láb), 2563, 2021; 2659, 2093. Kivételek F. Hürth atya fejtegetései szerint, a Szent Officium parancsa szerint a papi rendből származó akadály és az egyenes ágú sógorság akadály!

³⁵ „Az elváltak és polgárilag újraházasodottak szentségekhöz való járulásának kérdése”, in IDEM, *Studi di diritto matrimoniale canonico* (Milano 1993), 506; vö. J.HENDRIX, *Huwelijksrecht* (Brugge 1995), 222.

bizonyosodott be, akkor a jegyeseknek a rendkívüli formában a kánoni törvény szerint nem szabad házasságot kötniük (1085. 2. §).³⁶

3. A beleegyezés

Ha nem lenne jelen szolgálattevő, a felek éljenek a rendkívüli formával, melyet az 1116. k. 1. § ír le, vagyis két tanú jelenlétében történjék a házassághoz. Aki ilyen körülmények között találják magukat, ritkán ismerik ezt a rendkívüli formát.

Ha pedig a házasulandók bármiféle módon kifejeznék házassági szándékukat, két tanú jelenlétében, ezzel megvalósulni látszanak azok a feltételek, melyekkel a házasságot a rendkívüli formában meg lehet kötni, minthogy a házasság érvényessége nem függ a szertartástól; az sem szükséges, hogy a felek tudatában legyenek annak, hogy érvényesen kötnek házasságot, mivel „a házasság semmisségének tudása vagy vélelése a házassági beleegyezést nem szükségképp zárja ki” (1100.k.). Ami a szerződés érvényességét illeti, elégséges az, hogy valódi házasságot akarjanak kötni (1116. 1. §) azok, akik joggal élhetnek a házasság rendkívüli formában történő megkötésével.³⁷

4. Halálveszély esetén

Sürgető halálveszély esetén, a helyi Ordinárius, vagy a pap és a diakónus is, amennyiben a helyi Ordinárius nem érhető el, felmentést adhatnak a megtartandó forma alól (1079. 1-2. § §); ebben az esetben tanúk jelenléte sem szükséges. A nem isteni jogú akadályok alól sürgető halálveszély esetén felmenthet az a pap vagy diakónus, aki nem tudja elérni a helyi Ordináriust, kivéve ebből azonban a papság rendjéből eredő akadályt (1079. 2. §). Halálveszélyről akkor beszélünk, ha valós és súlyos valószínűsége van a bekövetkező halálnak.³⁸ A halálveszély oka származhat akár betegségből, akár valamely külső okból pl. háború, nehéz szülés, halálbüntetés, sebészi beavatkozás. A felmentési felhatalmazás akkor is gyakorolható, ha egészséges az a fél, akit akadály köt, ugyanakkor a másik fél halálveszélyben van.³⁹ A halálveszélyt morális értelemben kell venni.⁴⁰ Érvényes a felmentés abban az esetben, ha a szolgálattevő okosan (megfontoltan) úgy véli, hogy beállt a sürgető halálveszély tényállása, ámbár pl. az orvos később esetleg úgy ítéli meg a beteg helyzetét, hogy az javult.⁴¹ Sürgető halálveszély áll fenn

³⁶ Vö. *Communicationes* 10 (1978) 94.

³⁷ Az 1116. K. ezen szavai hiányoztak a régi Kódex 1098-as kánonjában; azért kerültek bevezetésre, hogy elkerülhető legyen a túlságosan tekervényes kazuisztika, lásd *Communicationes* 10 (1978) 95-96; vö. J. MARTINEZ-TORRON, *La valoratíon del consentimiento en la forma extraordinaria del matrimonio canónico*, in *Revista Espanola de Dercho Canonico* (1984) 431-458.

³⁸ P. GASPARRI, *Tractatus de matrimonio*, (vö. 10. láb) vol I, 231.

³⁹ Ez nyilvánvaló a Szent Officium 1891. július 1-jén adott válaszában, lásd uo., vol II, i.; 1.; V. HEYLEN, *Tractatus de matrimonio* (vö. 10. láb), 658.

⁴⁰ P. GASPARRI, *Tractatus de matrimonio* (vö. 10. láb), vol I, 231.

⁴¹ T. VLAMING-L. BENDER, *Praelectiones iuris matrimonii ad normam Codicis Iuris Canonici* (Bussum 1950), 298.

akkor is, ha az idő valószínűleg nem lesz elegendő ahhoz, hogy a rendes eszközök segítségével a pap vagy a diakónus elérje a helyi Ordináriust (vö. 1079. 4. §). Ezen esetekben, a forma és az akadályok alóli felmentés elnyeréséhez elégségesek azok a természetes elemek, melyeket az isteni jog követel meg az érvényes házasságkötéshez.

A felmentés engedélyezése után az a szent szolgálattelvő, aki azt megadta, tüstént értesítse erről a helyi Ordináriust. A felmentést be kell jegyezni a házassági anyakönyvbe (1081. k.). Megjegyzendő azonban, hogy a rendkívüli forma alkalmazható akkor is, ha halálveszély, de nem sürgető halálveszély áll fenn. Ez esetben az sem követelmény, hogy hosszabb ideig tartson az az állapot, hogy a közreműködő súlyos nehézség nélkül ne tudjon jelen lenni, vagy ne lehessen elérni. Ahhoz, hogy a rendkívüli formával élni lehessen, elég, ha a felek egyike halálveszélyben van, illetve ott és akkor, a közreműködő súlyos nehézség nélkül nem tud jelen lenni. Azon akadályok megszűnéséről, melyek alól sehogy sem lehet felmentést adni, lásd a fentebb mondottakat.

5. Halálveszély esetén kívül

Halálveszély esetét kivéve a rendkívüli forma szerint házasságot köthetnek azok, akik számára súlyos nehézség nélkül nem lehet jelen a közreműködő, vagy pedig ugyanilyen feltételek mellett nem lehet elérni, feltéve, hogy a szituáció egy hónapon át az okos megfontolás után sem fog változni (1116. 1. § 2. p.) Az sem szükséges, hogy a közreműködő már egy hónapja távol legyen ahhoz, hogy a házasságot a rendkívüli formában meg lehessen kötni.⁴² Ezt a havi távollétet még megkövetelte a *Ne temere* határozat (1907), mely előírás azonban az 1917-es Kódexben már nem található.⁴³ E Kódex 1098. kánonja ugyanazokat a szavakat használja, mint a hatályos Kódex 1116. 1. § 2. p.: ebben az esetben jövő időbeli előírásról van szó, melynek erkölcsileg biztos ítéleten kell alapulnia, s nem véleményeken és rendkívüliségeken, hanem azokon, melyek elő szoktak fordulni, vagy közismert vagy vizsgálat alapján készült ítéleten.⁴⁴ Az általánosabb vélemény azt erősíti meg, hogy elégséges az az objektív körülmény, mely esetében erkölcsi biztonsággal állítható, hogy a közreműködő nem lehet jelen, vagy nem közelíthető meg, és az sem követelmény, hogy erről személyesen a felek, vagy a házasságot előkészítő személyek mondjanak ítéletet.⁴⁵

Ítéletet a jövő tekintetében erkölcsi bizonyossággal ésszerűen akkor mondunk, ha a közreműködő legalább egy hónapon belül nem tud súlyos nehézség nélkül jelen lenni, vagy nem közelíthető meg. Hogy ezt helyesen becsüljük meg, a dolgokra és a személyekre vonatkozó körülményeket alaposan meg kell vizsgálnunk. Viszont nem követelmény az aggályoskodó vizsgálat. Ha ez az ésszerű

⁴² C. MASALA, *sent . cit.* (vö. 9. Láb.) 629.

⁴³ SC. CONCILII, *Decr. Ne temere*, 1907. augusztus 2., DENZ. 3471.

⁴⁴ C. MASALA, *sent cit.* (vö 9. láb.); V. HEYLEN, *Tractatus de matrimonio* (vö 20 láb) 274; PONT. COMMISSIO INTERPRET. CIC, 1925. november 10., in AAS 17 (1925) 583.

⁴⁵ Vö. R. BIDGOR, *Circa interpretationem canonis 1098 CIC*, in *Monitor Ecclesiasticus* 78 (473-488), kifejezetten 480-485.

előrelátás később tévesnek bizonyulna, ez nem érinti a házasság érvényességét.⁴⁶ Az sem érinti a házasság érvényességét, ha a plébános, vagy más közreműködő váratlanul hamarabb visszatérne. Minthogy követelmény az erkölcsi bizonyosság, a rotai joggyakorlatban valamiképp választ kapunk arra a vitára, melyet a szerzők az erkölcsi bizonyosság objektív és szubjektív értelmezéséről folytattak.⁴⁷

A dolgok ilyenén állása esetén érvényesen kötnek a rendkívüli forma szerint házasságot azok, akik olyan, ésszerűen megítélt, helyzetben vannak, ami megfelelni látszik az 1116. kánon előírásainak.

A házasulandóknak, ahhoz hogy a rendkívüli forma szerint kössék meg házasságukat, nincs szükségük sem a plébános, sem más hatóság engedélyére. Elégséges az, hogy a kánonban előírtak szerint történjék.

Nem szükséges az sem, hogy a felek tudatában legyenek annak, hogy az Egyházban létezik a házasságkötés rendkívüli formája. Akik a dolog természetéből következő elégséges beleegyezést adnak, a Kódex kánonjainak megfelelően, érvényesen kötnek a rendkívüli formában házasságot. A házasság érvényessége mellett kell állást foglalni (1060. k.), pl. olyan világi hatóság előtt kötött házasság esetében, ha a felek olyan körülmények között kötötték, mely megfelel az 1116. kánon előírásának, annak ellenére, hogy a felek nem voltak tudatában annak, hogy az Egyház ezt a házasságot elismeri.⁴⁸ Akinek ítéletet kellene mondania az ilyen házasságok érvényességéről, köteles a felek szándékát tekintetbe venni. Amennyiben érvénytelenítő akadályok nem állnak fenn, s a tanúk jelen vannak, azoknak a házassága érvényes, akik valódi házassági beleegyezést adtak. Az a forma, mely szerint ilyen esetben a házasságot kötötték (pl. világi hatóság előtt, magánházban, a szavak, melyekkel a beleegyezést kinyilvánították), nem akadályozza a házasság érvényességét. Sőt, az a hamis vélekedés, hogy valaki semmisnek tekinti az ilyen házasságot, az sem akadályozza a szerződés érvényességét. Ezért a polgári házasságkötés érvényes, ha a rendkívüli formához megkövetelt feltételek adottak. „Hogyha az adott esetre az Egyház által megkívánt feltételek, hogy ti. mikor érvényes a házasságkötés minősített tanú (közreműködő) részvétele nélkül, fennállnak, a megoldás kulcsa abban rejlik, hogy mit akartak a felek, vajon adtak-e a dolog természetéből következően elégséges beleegyezést, vagy sem (...) Márpedig ha mindazokból, amelyeket az Egyház ilyen körülmények között megkíván, semmi sem hiányzik, a felek akarata ipso facto elnyeri jogi hatását. Az sem akadályozza a házasság érvényességét, ha a felek tévednek, vagyis azt vélik, hogy nem érvényes az Egyházban az a házasság, melyet világi hatóság előtt kötöttek...”⁴⁹

⁴⁶ C. MASALA, sent. Cit. (vö 9. láb), 629.

⁴⁷ Az objektív és a szubjektív értelmezésről lásd: J. BÁNK, *Connubia canonica* (vö 14 láb), 485-488.

⁴⁸ P. FELICI, *De forma matrimonii...* (vö 10 láb), 136.

⁴⁹ Vö. C. JULLIEN, 1931. december 7., cit apud MASALA, sent cit (vö 9. láb), a dologgal kapcsolatban lásd még J. BÁNK, *Connubia canonica* (vö 14 láb), 488-490; L. BENDER, *Valor actus, ut aiunt, civilis in casibus qui a c. 1098 reguntur*, in *Monitor Ecclesiasticus* 80 (1955) 106-119; *Communicationes* 10 (1978) 95.

IV. MI SZÜKSÉGES A RENDKÍVÜLI FORMA MEGENGEDETTSÉGÉHEZ?

Az 1116. kánon 2. paragrafusa tartalmazza azokat a feltételeket, melyek a házasság rendkívüli formában történő megkötéséhez mind halálveszélyben, mind pedig azon kívül a megengedettséghez szükségesek:

„Mindkét esetben, ha van más pap vagy diakónus, aki jelen tud lenni, el kell hívni, és a tanúkkal együtt a házasság megkötésekor jelen kell lennie, bár a csupán tanúk jelenlétében kötött házasság is érvényes”.

A papot, vagy a diakónust el kell hívni és jelen kell lennie, ha az lehetséges, hogy a tanúkkal együtt vegyen részt a házasságkötés során. Azt a papot vagy diakónust kell meghívni, aki azon a helyen tartózkodik, nem pedig azt, aki nehezebben tudna jelen lenni. Ennek a klerikusnak felmentési felhatalmazása van, melyekről az 1079. kánon (halálveszély esetén) és az 1080. kánon (amikor már minden kész az esküvőre) beszél. Nagyon illő, de nem szükséges, hogy ő vegye ki a felek beleegyezését. Ha a házasulandókat nem köti akadály, a pap vagy diakónus jelenléte, vagy nemléte nem érinti a házasság érvényességét.

Az a pap vagy diakónus, aki a rendkívüli formában kötendő házasságkötésnél jelen volt, vagy – ezek hiányában – a tanúk egyetemlegesen kötelezettek a felekkel együtt arra, hogy a házasság megkötéséről mielőbb értesítsék a plébánost vagy a helyi Ordináriust, amint ezt az 1121. 2. § elrendeli. A házasságkötést be kell jegyezni házassági és a kereszteleési anyakönyvekbe (1121. 1. §, 1122. 1. §).

A keleti jog szerint a papot kell elhívni, s ha jelen van, akkor meg kell áldania a házasságot (CCEO 832. k. 2. §); máskülönben a házasságkötés után kell kérniük a paptól az áldást (3. §), ez azonban csak a megengedettséghez szükséges.

Minthogy a rendkívüli formában kötött házasság esetében hiányozik a házasság szent és vallásos jellegét kiemelő bármiféle jel, a szentségi fegyelem kongregációja utasítást adott ki 1971-ben, melyben ajánlást találunk arra vonatkozóan, hogy az ilyen házasságkötések gyümölcsözőbbek legyenek. Eszerint laikust ajánlatos kijelölni, aki a felek számára katekézist tart, s az egyik tanú feladatát is ő látja el, valamint készítsen okiratot a házasságkötésről.⁵⁰

A rendkívüli formában történő házasságkötés szertartását illetően jelenleg még a megengedettségre vonatkozó előírások sincsenek.⁵¹

V. NÉHÁNY GYAKORLATI KÖVETKEZTETÉS

A Kódexet átdolgozó bizottság ülésén a tagok a rendkívüli formával való visszaélésről vitakoztak. Elfogadták, hogy sok titkos házasságkötés történik leginkább, de nem kizárólagosan azokban az országokban, ahol a világi törvény büntetéssel sújtja azt a szent szolgálattevőt, aki a világi kötés megtörténte előtt közreműködne az egyházi kötésnél. Továbbá a rendkívüli formával kapcsolatos egyéb kellemetlenségeket is figyelembe vették a Kódex átdolgozásának egész ideje alatt. Különböző, a kánonba beillesztendő szavakat javasoltak ezen kelle-

⁵⁰ *Ad Sanctam Sedem* kezdetű utasítás, in EV 4/1338-1344; az idézett szöveg az 1339. pontban található; az erre a feladatra felkészült laikusról lásd 1342-1344.

⁵¹ Vö. P. GASPARRI, *Tractatus de matrimonio* (vö. 10 láb), vol. II, 139 (A hitterjesztési kongregáció 1830-ban írott levele, mely a házasságkötés módját is jelzi).

metlenségek elhárítása végett; de mindezeket elvetették a konzultorok. „Annyira fontos ugyanis az érvényes házasság megkötésének a joga, hogy a rendkívüli formával történő visszaélés miatt, még ha mégoly súlyos is ez, azt bizonytalanná tenni nem lehet”.⁵²

Ezért tehát e tekintetben semmi újítás nem történt. Aki valódi házasságot akar kötni és azon feltételek között van, amelyeket felsorol az 1116. kánon, és amelyeket az imént kifejtettünk, érvényesen köti meg azt akkor is, ha egyáltalán nem ismeri a rendkívüli formát.

A pápai törvényt magyarázó bizottság 1984-ben kelt válasza úgy rendelkezett, hogy az 1066-1067. kánonokban előírt házasságkötés előtti vizsgálat (jegyesvizsgálat) abban az esetben elégséges, ha olyanok kötöttek volna pusztán csak polgári házasságot, akik a kánoni formára kötelezettek.⁵³ De ezekben az esetekben is megmarad a nagyjelentőségű kérdés, hogy vajon tényleg kötelezve vannak-e a rendes formára, vagy sem, aminthogy annak is mindig nyilvánvalónak kell lennie, hogy „az érvényes és megengedett házasságkötésnek semmi nem áll útjában” (1066. kánon). Különleges módon figyelembe kell venni azt a körülményt, ha a házasulandók a civil formában nyilvánították ki beleegyezésüket. Ha az 1116. kánon feltételeinek megfelelően kötöttek házasságot, akkor az érvényes, még akkor is, ha esetleg valami módon a jog kijátszásával éltek ezzel a formával.⁵⁴

Néhány országban, ahol az egyházi házasságot tiltják abban az esetben, ha előzetesen a felek nem kötnek polgárilag házasságot, súlyos anyagi nehézségekkel sújtják azokat, akik polgári házasságot kötnek, s ezek a terhek nem sújtják azokat, akik szabadon együtt élnek. Akik ezen ok miatt nem akarnak polgári házasságot kötni, azt a rendkívüli forma szerint érvényesen megköthetik. Azonban nem minden gazdasági nehézség elégséges ahhoz, hogy érvényesen élni lehessen a rendkívüli formával. Mérlegelni kell, hogy ez valóban nehézséget okoz-e a házasulandóknak.

A *Familiaris Consortio* kezdetű apostoli buzdítás 82. pontja azokról a katolikusokról, akik csak polgári házasságot kívánnak kötni, az egyházat elvetik, legalábbis elhalasztják, a következőt állítja: „... az egyház pásztorainak, sajnos nem szabad őket a szentségek vételére bocsátani”.⁵⁵ Ezen oknál fogva azok esetében, akik polgári házasságot kötöttek, mely egyúttal a rendkívüli kánoni forma is volt, a szentáldozáshoz vagy más szentségekhez történő járuláshoz az szükséges, hogy házasságkötésüket bejegyezzék az egyházi anyakönyvekbe.

Ahhoz, hogy érvényes legyen a rendkívüli formában megkötött házasság, az is szükséges, hogy az esetleges akadályok alól felmentést kapjanak a házasulandók. Csakis egészen rendkívüli körülmények között mondható, hogy meg-

⁵² *Communicationes* 3 (1971) 80-81 (az idézett szavakhoz lásd 80 oldalt); 8 (1976) 50-53, különösen 51-52; 10 (1978) 94-95.

⁵³ AAS 76 (1984) 746-747.

⁵⁴ Vö. SIGNATURA APOSTOLICA, Letter to the bishop of Mainz, 10 maii 1976, in *Canon Law society of Great Britain and Ireland* – Newsletter nr. 75 (1988) 48-50.

⁵⁵ JOANNES PAULUS II, Ap. Adh. *Familiaris consortio*, 1981. november 22., in AAS 73 (1981) 81-191, itt a 183, 82. sz.; vö. J. HENDRIX, *Ad sacram communionem ne admittantur...* *Adnotationes in can. 915*, in *Periodica* 79 (1990) 172; ugyanez „Non siano ammessi alla sacra comunione...”, in *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 5 (1992) 199.

szűnik a tisztán egyházi jogú akadályok kötelező ereje. Annak a felmentés kérelmezési kötelezettségének hosszú időn át nem tud eleget tenni, nem kötelezőek a felmenthető akadályok, mivel ebben az esetben a házasságkötéshez való természeti jognak kell érvényesülnie.⁵⁶

Fordította: KUMINETZ Géza

⁵⁶ F.M. CAPPELLO, *Tractatus canonico-moralis de sacramentis*, vol. III, De matrimonio (Taurini 1939 (4)), n. 692; P. CHRETIEN, *Praelectiones de matrimonio* (Metis 1937 (2)), 173.